

telep) létesítése, hanem a korszerű, városias építésmód fejlesztése. Ezért a területi szétterülés helyett - amely megoldhatatlan közművesítési problémákkal járt, s a cikkíró által retrográdnak ítélt, nem-városias családi házas életforma erősítését jelentette, - a városból kivezető utak mentén magas, szalagházás építkezést javasolt, a házsorok mögött nagy zöldterülettel. A modern, felvonóval ellátott lakóházakba nagy közösségi konyhák és étkezőhelyiségek építését javasolta, hogy meg lehessen szüntetni az elmaradott, kisüzemi családi háztartást; olyan helyiségek építését is szükségesnek tartotta, amelyekben egy-egy ilyen lakóegységen belül megvalósítható a kollektív, korszerű gyermeknevelés, szakképzett pedagógusokkal.

Végül, ha nem is kifejezetten urbanisztikai, hanem konkrét várospolitikai vonatkozásuak Szabó Ervinnek a városi könyvtár és a városi muzeum feladatairól szóló írásai, mégis messze túlmutatnak az aktuális, konkrét várospolitikai feladatokon, és elvi megalapozást is adnak a szocialista várospolitika fontos aspektusainak. S éppen Szabó Ervin elméleti és gyakorlati tevékenysége az a terület, ahol a legjobban látható: a századelő haladó erői, ha nagy harcok és erőfeszítések árán is, mégiscsak tudtak bizonyos befolyást gyakorolni a várospolitikára, a városfejlődésre; elméleti és gyakorlati munkásságuk nem maradt nyomtalan Budapest történetében.

TARJÁNYI Sándor:

A vitában valaki azt mondotta: a centenárium nem jelenti azt, hogy a vizsgált korszak problémáiról ne beszéljünk. Én inkább megfordítanám, tudniillik egyszerűen arról van szó, hogy aki valamit mond ebben a témában, az már rendszerint újat is mond. Ennek a témának, általában a várospolitikának a kutatása elég új Magyarországon. Én magam is örülök annak, hogy viszonylag széles körben, éppen a centenárium jegyében többen, és reméljük, hogy ezután még többen fognak foglalkozni ezekkel a kérdésekkel. Én egy sajátos körülményre, egy olyan korszaknak a problémáira hívnám fel a figyelmet, amely az eddigi történeti kutatások során nem, vagy pedig más megvilágításban került a közvélemény elé. Hivatkoznék arra, illetve folytatnám azt, amit az eddigi előadások és a korreferátumok során a kollégáim már elmondtak, elsősorban arra az öt és fél esztendőre, amikor a demokratikus blokk bent volt, talán még azt is lehet mondani, hogy a két jobboldali párttal szemben többségben volt a fővárosi törvényhatósági bizottságban.

Persze a kérdés nem ilyen egyszerű, tudniillik az 1925-ös választások során - mint közismert - a demokratikus blokk 128 mandátumot kapott, ebben a Szociáldemokrata Párt is. A másik oldal, a Keresztény Községi Párt 91 mandátumot, a Ripka-féle, Bethlent támogató párt pedig 23 mandátumot. Nem vettem most pillanatnyilag figyelembe a kormányt támogató, hivatalból jelenlévő, vagy tisztüknél fogva jelenlévő tisztviselőket, illetve mandátumviselőket, akiknek száma ekkor 60 volt. Alig egy év múlva, főleg az 1926-os polgármester választás után, egy olyan sajtóságos körülmény jött létre, amelynek az eredményeként nagyjából három egyenlő csoportra oszlott a törvényhatósági bizottság. Egyrészt a demokratikus blokkból, - ennek felét ekkor már a Szociáldemokrata Párt tette ki - jőpáran, elsősorban a liberális rész Bárczy vezetésével kormánytámogató lett, vagyis egyszerűen beléptek a Ripka pártba. A Wolffistákból is néhány liberálisabb gondolkodású szintén kormánytámogató lett, hozzávéve ehhez a hivatalból jelenlévőket, nagyjából három egyenlő csoport jött létre a törvényhatósági bizottságban. Ez maga olyan érdekes szituáció volt, amely az egész ellenforradalmi korszak folyamán szinte egyedülálló. Talán egy-két példát a főváros környékén lehetne mondani, de jelentőségük nyilván sokkal kisebb, nagyon is helyi jelentőségűek, pl. néhány éven keresztül Ujpesten, Budafokon, Pesterzsébeten, de ezek is a budapesti, fővárosi körülményeknek a hatására.

Tehát sajátos körülmény jött létre, amely körülbelül öt, öt és fél éven keresztül a fővárosi politikát meghatározta. Milyen összefüggésben van ez azzal, amit az előjáróban mondtam? Elsősorban az, hogy bár továbbra is a jobboldal maradt irányadó és döntő a fővárosi politikában, de éppen ennek a furcsa, talán azt is lehetne mondani egy kis tülzással, hogy egyensúly-helyzetnek a következtében egy sor kérdésben kénytelen volt engedni a szélsőséges keresztény párt is. Érdekes módon a mérleg nyelvét a Bethlentámogató Ripka-párt

képezte. A liberális polgári baloldal és a szociáldemokraták is szinte állandóan bombázták a törvényhatósági bizottságot a legkülönbözőbb indítványokkal, javaslatokkal, amelyek általában a demokratikus közéletre irányultak, vagy pedig a várospolitikának a demokratikusabb keresztülvitelét jelentették volna.

Meg kell jegyezni, hogy ez alapvetően nem változtatott a jobboldali politikán. Fő kérdésekben, tehát olyan kérdésekben, mint a fővárosi közéletnek a demokratizálása, vagy a tisztségviselőknek nem az ultrareakciós körből való megválasztása, hogy csak ilyen kérdésekre utaljak, komoly változást nem sikerült elérni. Annak ellenére, mint az egész forradalmi korszaknak egyetlen ilyen jelensége, értékelnünk kell, amikor számos apró kérdésben sikerült eredményt elérni, időzójelben eredményt, amelyek még ma is sokszor tiszteletreméltóak.

Miért mondom ezt, és miért huzom alá ennek a jelentőségét? Egyrészt azért, mert az ötvenes évek során a történeti studiumok vagy még inkább az akkori politikusoknak a megnyilvánulása folytán ezt a korszakot szinte egyértelmű reakciós periódusnak fogtuk, vagy fogták fel. Ezek az eredmények, hogy csak kapásból egy-két példát hozzak, történetesen a polgári iskolai tandíjnak az eltörlése, kapcsolódik Vörös Károly kollégámnak a témájához, vagy az iskolaegészségügyi rendszernek a megvalósítása 1926-tól kezdve, vagy az erdei iskolák rendszerének a megteremtése, amelyek még ma is, egy kissé a modern pedagógia irányvonalaiba esnek, és ezeknek az előzményei, részben pedig az első példái, - ebbe a korszakba tevődnek. Tehát ha erről az oldalról fogjuk fel, és tényleg a kutatások után megyünk, más megvilágításba kerülnek ezek a dolgok. A szociáldemokrata pártnak a várospolitikai tevékenységét, az eredményeket is, ha a kutatások ezeket igazolják, el kell ismernünk, méltányolnunk és el kell fogadnunk.

Talán egy gondolatot ennek a sajátos körülménynek a megítélésére engedjék meg, hogy elmondjak. Elsősorban azt emelném ki, hogy ez a városházi politika a huszas évek második felében, mert az 1930-as fővárosi törvény után ez a körülmény megváltozott, az örökös tagok rendszerével, a kinevezettekkel, stb. egész más lett az összetétele a törvényhatósági bizottságnak, a létszáma is jóval kisebb lett, tehát erről a mintegy öt és fél esztendőről beszélve, azt kell mondanom, hogy nagyjából országos politika volt.

Tehát nem az a jellemzője a közgyűlésnek és a közgyűlési teremnek, hogy ott csak kifejezetten várospolitikai, vagy közigazgatási kérdésekkel foglalkoztak, hanem nagyon sok esetben országos politikai kérdésekkel, szinte mintegy fiókparlamentként szerepelt az Újvárosháza közgyűlési terme. Maga a kormány is rosszállóan vette ezt tudomásul, és maga Bethlen is több esetben megrovóan nyilatkozott, hogy a főváros ne foglalkozzon országos kérdésekkel. Bár ennek a törvényadta lehetősége még az első fővárosi törvényben, az 1872-esben is szerepelt és ez később is megmaradt. A kifejezetten wolffista uralom idején, tehát a huszas évek első felében ez azt jelentette, hogy nagyon sok kérdésben maga a törvényhatósági bizottság még reakciósabb, konzervatívabb álláspontot foglalt el, mint maga a kormány. Hogy csak egy példát hozzak, 1924-ben például, amikor felmerült a Szovjetunióval, illetve az akkori Szovjetországgal való gazdasági viszony megteremtése, a közigazgatási bizottság igen élesen interpellált az ügyben, hogy erről szó se legyen. Vagy másik ilyen példa: - tudvalevő, hogy Bethlen bizonyos gesztusokat, főleg a pénzügyi szanálás érdekében tett, hogy a demokráciát visszaállítják, amit természetesen ő maga sem gondolt komolyan, de mégis bizonyos könnyítést jelentett. Ezzel szemben a közigazgatási bizottságban Wolffnak az egyik alvezére igen élénken tiltakozott, nehogy szó legyen arról, hogy az amnesztiát továbbra is kiterjesszék, sőt uram bocsá! a szociáldemokraták is elfoglalják helyüket a törvényhatósági bizottságban. Azért említem ezt, mert ebben az időben is betölti ezt a szerepet a közgyűlés. 1925-től számos olyan jelenséget tapasztaltunk, hogy részben a liberális polgári baloldal, részben a szociáldemokraták egy sor kérdésben gyakorolták a felirati jogot, sőt több esetben még a jobboldal is, természetesen bizva abban és tudva azt, hogy ezeket a kormány ugyem fogja elfogadni.

Történetesen például a munkanélküli segélynek a megszavazását, illetve egy föllirati írománynak az elkészítését két esetben is elfogadta a közgyűlés. Ami azt jelentette, hogy a munkásosztály szempontjából ilyen alapvető kérdésnek a megtárgyalását legalábbis elkezdték. Persze ebből semmi nem lett, nyilvánvaló, hogy a jobboldal is tisztában volt azzal, hogy ez a szavazat tulajdonképpen semmit nem jelent, legfeljebb annyit, hogy esetleg később valamilyen más kérdésben lehet arra hivatkozni, hogy mi is milyen jó fiuk voltunk, hát most rajtatok a sor, ami végeredményben több esetben elő is fordult.

Azért említem ezt, mert egy kicsit szemben áll azzal az eddigi elképzeléssel, hogy tulajdonképpen semmi sem történt ebben a fővárosi törvényhatósági bizottságban. Persze ez nem az egyéni szándékoktól függött, hanem azon társadalmi viszonyoknak és társadalmi mozgásoknak a következtében alakult így, amely éppen a huszas évek második felében, ebben az enyhébb, - időzjelben enyhébb - légkörben megvalósulhatott.

L. NAGY Zsuzsa válasza a hozzászólásokra:

A szekció elnöke nagyon megkönnyítette helyzetemet, mivel minden hozzászólást értékelt, kommentált. Így nekem nem sok feladatom maradt.

Legelőször is szeretném megköszönni türelmüket és főleg érdeklődésüket, amit úgy fogok föl, mint a korszak és a téma iránti érdeklődést. Nagyon örülök annak, hogy a hozzászólások igen sokirányúak voltak és így a községi politika, az urbanizációs elgondolások, a munkásmozgalom, a polgári radikálisok kérdésében kiszélesítették az előadást, pontosabbá tették Budapest helyének, súlyának kijelölését az ország politikai életében. Külföldi kollégáink viszont az összevetést már nemzetközivé tágitották.

Azt hiszem, valójában igen kevés olyan kérdés került szóba, amelyben tényleges ellentét vagy vita volna közöttünk. Talán leginkább arról volt szó, hogy igen sokszor ropant szűken, rövidre fogva kellett fogalmaznom és emiatt hiányérzet, sőt félreértés keletkezhetett. Nagyrészt ezt éreztem ki Dolmányos István hozzászólásából is, noha Bárczy István és a Bárczy-éra megítélésében felfogásunk különbözik. Ezért erre szeretnék röviden kitérni.

Teljesen egyetértek Dolmányos Istvánnal abban, hogy annak a városfejlesztő-városépítő szociális és kulturális politikának, amely tulajdonképpen 1906-tól bontakozott ki nagy lendülettel, természetesen meg volt az előzménye személyekben, művekben, kezdeményezésekben. Azonban úgy érzem, két dologban is ki kell tartásak a magam felfogása mellett. Így abban, hogy egy nagyobb korszakon belül mégiscsak önálló kis periódusnak tekintsem a Bárczy-korszakot azért, mert ha az előzményekkel, vagy méginkább a két világháború közötti idővel vetem össze, akkor mindenképpen azt kell megállapítanom, hogy anyagi befektetésekben, szellemiekben, koncepcióban, effektív alkotásban, akár a közművelődés területét veszem figyelembe, akár egyebeket, olyan egységesen és olyan széleskörűen nem alkotott városvezetés, mint ebben az időszakban.

Előadásomban nem volt mód arra, hogy ezekről részletesebben szóljak. Azonban úgy érzem, az önmagában véve is sokat mond, hogy milyen gárdával, szakemberekkel dolgozott a városvezetés, - s erre utaltam is.

A másik vita-pont magának Bárczynak megítélésével kapcsolatos. Semmiképpen sem érzem Bárczyt olyan figurának a város élén, akit a koalíciós kormány illetve annak politikai erői "mentettek át" a város élére. Akik Bárczyt leginkább akarták a város élén, azok elsősorban polgári, nagypolgári erők, liberális, radikális polgári körök, sőt, a szociáldemokrata munkásmozgalom volt. Dolmányos István ellenvetéseit nem éreztem kellően meggyőzőeknek, megalapozottaknak.

Ezzel összefüggésben azonban szeretnék utalni arra, amit mások is említettek, hogy részletesebb kifejtésben a városházi politikát, azon belül a liberális irányzatok, pártok helyét, felfogását, utját az egész áttekintett polgári korszakban árnyaltabban, sokrétűbben lehet és kell bemutatni.

Végülis azt hiszem, a feladat az volt, hogy számot adjunk egymásnak munkánkról és kitapintsuk azokat a további feladatokat, amelyeket meg kell oldanunk.

A magam számára nagyon hasznosnak és gondolatébresztőnek, munkára serkentőnek éreztem mindazt, amit a hozzászólók elmondtak, s azt hasznosítani is szeretném.